

hogy klasszikus szerepekben szeretnének játszani, és nem szeretnék magukat explicit helyzetekbe hozni a színészek.

Kezdetben a szerb népszínházban drámákat rendeztem egy darabig, de a *Neoplanta* hasonlóan készült, mint a kosztolányis előadások. Pár éve a más színházakban készített előadásaim sem feltétlenül egy drámához kapcsolódnak. Ebben az értelemben nem sok különbség van a kosztolányis vagy külsős rendezéseim között. A lényeg, hogy másutt sem klasszikus drámákat csinálók. Jó felismerés volt, hogy bele tudok helyezkedni idegen társulatokba is. De mégis más az, amikor saját társulattal dolgozom, akikkel tréningben vagyok.

– Kik azok az alkotók, akiket szeretsz, illetve fontosnak tartasz a térségben?

– Fiatal rendezőként Ljubiša Ristić rendező és színházigazgató jelenlétét és színházhoz való viszonyulását nagyon fontosnak tartottam. Ugyanakkor lenyűgözött Nagy József színháza. Ma mindenképp fontos, amit Oliver Frljić és Borut Šeparović csinálnak, meg a szlovén Via Negativa csoport Bojan Jablanoveccal. A magyar kultúrtérben nincsenek valós kapcsolataim. Nem dolgozom ott. Így alakult, alakul, kivéve ami a szegedi Maszkot (THEALTER) illeti. A Desiré Fesztiválon van egy blokk, amelyben magyar független társulatok vannak jelen, azokat ismerem. Bodó, Mundruczó, Pintér, Zsótér, ezekről hallani. Ascherékat is mondtam volna tíz évvel ezelőtt. Ha játszanak is valahol a világban, mondjuk, egy reprezentatív válogatásban, én nem leszek ott. A Kosztolányit elég nehéz volt elfogadtatni Magyarországra felé. Néha ma is. Érdekes megfigyelni, hogyan viszonyul a magyar szakma, mondjuk, a másik színházhoz (Népszínház) vagy hozzánk. Ezek „mozgalmi” kérdések, de végül is nem érdekel. Mindenki csinálja, amit gondol. A politikai színház fogalma most került be a diskurzusba Magyarországon, és nem is a szó színházi értelmében, ez furcsa. Ljubiša Ristić itt már a nyolcvanas években csinált politikai színházat, megaszínházi formában. Más kérdés, hogy egy adott politikai irányzat képviselőjeként folytatta.

– A színházaddal politizálsz végül is, de mennyire mérsékel magánemberként a politikába?

– Egyáltalán nem. A politikai momentum előadásaimban is inkább egy eszköz, ami a hatásmechanizmus része. Van benne provokatív elem, amely elindít egy kommunikációt, felveti a diskurzus alapjait. Ha a Nemzeti Tanács kulturális bizottsága miatt kérdezed, nincs akkora súlya a tagságnak, javaslattevők vagyunk, ugyanakkor természetesen elkötelezettje vagyunk ennek a kisebbségi kultúrának. Megesett, hogy a magyar politikum itteni riválisa, a Demokrata Párt emberei azon szórakoztak, hogy úgy állították be, mintha én rombolnám az itteni magyar politikai erőket.

Színházigazgatóként ezen kívül sok mindennel kell foglalkoznom, már lassan az egészséges levegővétel is. Ez egy szűk közeg, ahol mindenki tudja, mi kell neki. Tudod, olyan színház kellene, amilyen nincs. Szóval a szűk közeg pedig a kedves familiaritás mellett tud irigy is lenni, gáncsokodó, hamis. De hát ez az élet.

– Ha felnyalábolhatnád a színházadat, és elvihetnéd innen, hol tennéd le?

– Magyarországon. ... De ez vicc. Ott is bosszantó az egész színházi diskurzus, ha egyáltalán van. Politikai csatározás.

– Mire ez az írás megjelenik, már lehet tudni, melyik előadás nyerte A Színírkritikusok Díját, az azonban már az interjú készültekor is ismert, hogy Pintér Béla Titkaink című darabja három kategóriában is jelölt: a legjobb előadás, a legjobb darab és a legjobb független színházi előadás mezőnyében. A mű, melyben Pánczél elvtársat játszó, a Kádár-rendszer nyolcvanas éveinek besúgó-besúgott viszonyait göngyöli fel, és óriási sikert aratott mind a szakma, mind a közönség körében. Milyen személyes, történelmi tapasztalataid vannak a korból?

– Akkoriban nagyon fiatal, kezdő színész voltam Kaposváron, s mint minden pályakezdőnek, az volt a legfontosabb számomra, hogy minél többet játsszak, és sok előadásban vegyek részt. Az úgynevezett háttérben zajló dolgokat nem kötötték az orrunkra, de utólag azért lehetett tudni róluk. Aczél György tudtommal sosem látott kaposvári előadást, de egyszer behívta Aschert. Annyira ravasz, dörzsölt figura volt, hogy gyakorlatilag földbe döngölte, annak ellenére, hogy Ascher is nagyon okos ember. Aczélnek olyan stílusa volt, úgy tudott hatalmat gyakorolni, hatást elérni, hogy semmi konkrétumról nem esett szó, ezért semmilyen érvet nem is lehetett felhozni ellene. Az előadás, ami a biztosítékot kiverte, az Ascher rendezte *Állami Áruház* volt, de ez sem politikai színháznak készült eredetileg. A politikai színházat a rendszer teszi azzá. Engem mindig az a műhely érdekelt, ahol a korról és a korhoz szólunk, ahol közéleti kérdésekkel foglalkozunk. A kaposvári szabadon gondolkodó színház volt: harcolt a magyarkodás és az ízléstelenség ellen. Az 1977-ben bemutatott *Állami Áruház* attól volt különleges, hogy restaurálta az 1952-es sematikus játékmódot. Mi felszabadultan játszottunk, óriási sikerrel. A pesti vendéjátékra kirendelték ugyan a rendőrséget, de ők is tanácstalanok voltak, nem tudták, mit tegyenek. Pedig épp miattuk volt a botrány, mert ha beengedik az embereket, és nem nekünk, színészeknek kell bizonyos nézőket az öltözőnkön keresztül behúzni az első sorba, nem lett volna semmi. Amikor lement az előadás, a közönség őrjöngött, hogy „Ascher, Ascher”, ő persze nem akart kimenni, de annyira ütemesen tapsoltak, hogy úgy gondolta, a darabban szereplő Rákosi-szoborral megy ki a függöny elé, de Zsámbéki ráordított a takarásból, hogy meg vagy te örülve? De hát nagyon fiatal volt. A másik ilyen nagyon erős előadás a *Marat/Sade* volt, azt már szigorúbban vették, de mivel olyan nagy sikere volt a BITEF-en [*Belgrade International Theatre Festival, Szerbia – A szerk.*] három díjat nyert, már nem merték letiltani. Persze abban is volt egy játék a korról, az előadás végén a Corvin köz fotója előtt állt a kikiáltó, Máté Gábor, s utcakövel a kezében siratta a forradalmat. De hát annak ellenére, hogy nagyon fiatalok voltunk,

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE:
ARTNER SZILVIA (SISSO)

Kicsit elegendem van a bizonytalanságból

BESZÉLGETÉS CSÁKÁNYI ESZTERREL

nem úgy készültek ezek az előadások, hogy felhergeljék a közönséget. Olyannyira nem provokációs céllal jöttek létre, hogy konkrétan emlékszem, hogy történt a darabválasztás. Évad végén Babarczy László behívta Ács Jánost, és azt mondta: itt és most el kell döntened, mit fogsz a jövő évadban rendezni. Ekkor Ács leemelte a könyvespolcra a Peter Weiss-kötetet, és akkor határozott, hogy a *Marat*-t állítja színpadra. De visszatérve Pintérre, a *Titkaink* egy darab az ügynöktörténetéről, a pedofiliáról, azokról a dolgokról, amikkel a mai napig – nem történt elszámolás.

– Az, hogy Pintér Béla színházának ma nem tud akkora ereje lenni, vagy inkább úgy mondom: bármilyen korszakalkotó is, nem ér el annyi embert, mint anno az Állami Áruház vagy a *Marat/Sade*, vagy a kaposvári színház működése a hetvenes években, csak a kornak tudható be?

– Ugyanakkora ereje van, de egy kis befogadó színházban játszik. Szakmailag a top, és annyian nézik az előadást, hogy fél évekre nem lehet jegyet kapni. Tavasszal meg voltunk híva a Wiener Festwochenre négy *Titkaink*-előadással, aztán Frankfurtba mentünk, nemrég pedig a bázeli fesztiválon vettünk részt.

– Ez a színház teljesen elüt a mai színházi szcénától, de vajon a próbafolyamat, az odáig jutás, az együttgon-

dolkodás is teljesen más-e, mint bármelyik más társulatban vagy egy kőszínházban?

– Alapvetően azokban a műhelyekben, ahol dolgozom, vagy dolgoztam, nem a csodákban, hanem egymásban és a nagyon kemény munkában hiszünk. Most már a harmadik Pintérelőadást próbálok, és úgy érzem, kivételes helyzetben vagyok.

– Más-e a próbafolyamat Pintérmél?

– A darabot ő találja ki, ő írja meg, ahhoz kell hozzászólni, ahhoz képest beszéljük ki a dolgot. Bélának minden előadás olyan, mintha a saját gyermeke lenne, elképesztő, min meggy keresztül, míg létrejön. Például *A 42. hétben* mintegy tízszer írt át bizonyos részeket. Nagyon erős műhelymunka folyik minden alkalommal. Rettentő aktív a munkafolyamat, melynek ideje alatt egymásból is táplálkozunk.

– Jó hangulatúak ezek a próbák?

– Igen, de mint minden komoly munka, nagyon nehéz is.

– Mint egy pszichodráma?

– Igen, de itt a darab a fontos, s mivel Béla írja, rendezi és játssza is, mi ehhez képest dolgozunk.

– Hogyan instruálja a színészeket?

– Nagyon erős elképzelései vannak.

– Mit lehet tudni a legújabb darabról?

– A próbák egyelőre nagyon érzékeny állapotban vannak, de a cím már végleges: *BÁRKIBÁRMIKOR*. Kevés szereplős darab, mindössze öten játszunk benne, én a nyolcvanéves anyát alakítom. Úgy érzem, pályám egyik legnehezebb szerepe lesz. De megint fog tudni egy olyat csavarni benne, amire nem számít a néző. Béla nekem olyan, mint egy fa, aminek állandóan nőnek az ágai. Mint a kaposvári színészbejárónál a kedvenc vörös levelű fám, mely túlélte az átépítést, a munkagépeket, mindent. Nagyon ritkán találok életemben ilyen aktív és ilyen pörgős emberrel.

– Te is nagyon pörgős vagy.

– Én is, de őt meg se közelítem.

– Májusban mutattad be önálló zenés estedet *Akit az istenek szeretnek* címmel. Igazi színház. A premier után azt mondtad, ez már nagyon kellett neked. Miért?

– Ez az előadás rólam szól, arról, ahol most tartok. Az én életem is, még ha nem is feltétlen látszik, tele van problémákkal, olyan dolgokkal, folyamatokkal, amiket át kell gondolni, el kell rendezni, le kell zárni. Ez az előadás ebben is segített.

– *Nagyon személyes és impulzív előadás. Mennyi az improvizatív elem benne?*

– Az előadás lényege a kontaktus a nézővel. Egyszer Zöldi Gergely, az est kitalálója és a dalok fordítója mutatott nekem egy Barbra Streisand-minikoncertet, ahol olyan sok néző volt, hogy ő csak állt, a közönség gyűrűszerűen körbevette, és így csinálta végig az egészet. Nekem ez lenne a nagy álmom.

– *Láttam, hogy a nézőtérben sokan elsírták magukat egy-egy igazán szívbe markoló résznél, sőt, ahogy érzékeltem, te magad is.*

– Igen, bár én harcolok ellene, és minden előadáson máshol tör rám. Ekkora hatása van a zenének. De viszatarterve, az előadás létrejötte tulajdonképpen szűkségből erény, úgy éreztem, nem játszom énekes szerepeket, ezért csináltam, kicsit dühből.

– *Nemcsak az énekes szerepekkel kapcsolatban szoktál mostanában panaszkodni, hanem úgy általában, hogy nem hívnak, nem szerepsz elég, pedig a legjobb helyeken, a legjobb műhelyekben a legjobb szerepeket játszod. Ráadásul most a filmek is megtalálták, a legkülönbözőbbek.*

– Igen, de azért a színésznő is ember, tehát mohó. Nekem minden évben kell két új premier, és jelenleg erre az évadra egyedül a Béla-féle mostani bemutatóm van. Ez is az oka talán, hogy annyi monodrámát csinállok, mert dolgozni akarok.

– *Igen, hát monodrámában otthon vagy, itt volt a Breznyev lánya az Orlai-produkciónál, a rendkívül nagy sikerű A hét asszonya, és volt orfeumi zenés ested is. Van azért olyan kőszínház is, ahol szívesen játszanál?*

– Persze. De józan vagyok, és látom, hogy ötven fellelti színésznőből minden színházban van legalább kettő. Magyarországon valahogy drámaian nem megoldott az idősödő színésznők foglalkoztatása.

– *De hát ez az egész világ így van, nem?*

– Nem. Nyugaton és Amerikában még hetvenévesen is játszanak a színésznők jó szerepeket.

– *Miért lehet akkor ez nálunk így?*

– Talán azért, mert a fiatalabb generáció magáról akar beszélni, és a mi korosztályunk nem érdekli őket. Bár ez valahol így egészséges. Pedig a keveredés nagyon jó. Egyébként valóban sokat dolgozom, de rengeteg munkám van abban, hogy ez így legyen.

– *Az önmenedzseléssel hogy állsz?*

– Én bizonyos dolgokhoz túl szemérmes vagyok. Amikor épp nincs felkérésem, akkor megvalósítom azt, ami hiányzik, amire szükségem van, amire vágyom.

– *Orlai Tibornál is visszatérő színész vagy. Mit gondolsz, Tibor óriási sikerének ebben a támogatásokért élet-halálharcot folytató színházi világban mi a titka?*

– Tibor nagyon jó üzletember, és alapvető a számára, hogy minőségi színházat csináljon. De közben vannak olyan darabok is, amelyek bizonyos rétegekhez szólnak, ilyenek voltak például Tasnádi István darabjai, a *Fédra Fitness* és a *Cupido*, vagy a *Keresztanya* című cigánymese-bábelőadás. Tibornak nagyon jó a szimata: pontosan érzi, miből lesz siker, és nagyon jól használja az embereket.

– *És beleszól művészeti kérdésekbe?*

– Végesetben igen.

– *Tudsz egyébként örülni a régi, meglévő munkáidnak is?*

– Hát hogyné! Az Ascher rendezte *Elnöknőket* például tizennyolc éve játszunk, korban talán most értünk bele a szerepbe. Nemrég került elő egy fotó a kezdetekről, hát még túl fiatalok voltunk ezekhez az asszonyokhoz. Havonta egyszer játszunk, de ez nagy adomány a sorstól. Az *Elnöknők* a Katona József Színház emblematikus előadása, és számomra is nagyon fontos darab, ahogy így a pályámon kísér.

– *Voltál valaha olyan színházi helyzetben, ami unalmas volt számodra, vagy nem volt elég kreatív, és menekülni kellett belőle?*

– Soha. Amikor belemegyek egy dologba, az mindig nagyon érdekel. Kíváncsi vagyok, hogy mi az a titok, amit még fel tudok fedezni magamban. Olyanba, amihez nincs közöm, nem vágok bele. Ha meg közben derül ki, hogy valami nem az, ami, akkor megcsinálja az ember tisztességből. Ez morális kérdés.

– *Eddigi pályádon melyik volt az a szakasz vagy az a pillanat, amikor leginkább önazonos voltál?*

– Nagyon törekszem arra, hogy mindig önazonos legyek. Számomra az őszinteség a legfontosabb, ez a színház lényege. A főiskolára nem vettem fel, mert kövérnek tartottak. Alkatilag alkalmatlan – ez volt a nevem mellé írva, de ez a kudarc nagyon sokat segített abban, hogy önazonossá váljak. Arra viszont nagyon büszke vagyok, hogy azóta Marton László elárulta: több jelöltet azért vettek föl, mert arra hivatkoztak, hogy a Csákányit se vettük fel, pedig milyen jó színész lett.

– Ez is azt bizonyítja, hogy aki tehetséges, a főcsoport nélkül is a pályára kerül, iskola nélkül.

– Igen, de ma már ez sokkal nehezebb, igazából nem is létezik. Amit mi Pogány Judittal, Lukáts Andorral csináltunk, meglehetősen egyedi volt. Ma az egyetem nélkül szerintem nem lehet színész az ember. Vagy pedig irtózatossá bátorság és akarat kell hozzá.

– Volt valaha hátrányod abból, hogy nem a Színművészetről kerültél a pályára?

– Soha. És soha nem is érdekelt. Nézd, ha engem valaki beválaszt egy munkára, az egy elég erős döntés. Eléggé speciális alkat vagyok. Amikor például indult a *Terápia*, egy internetes fórumon vagy húsz színész neve keringett tippként a szupervízor szerepére, az enyém még csak fel se merült a fórumozók körében.

– Hogy esett végül rád a választás?

– Enyedi Ildikó castingolt.

– Az ember nem gondolná, hogy a magadfajta színésznő castingra jár.

– Én gyakran járok castingokra. A casting nem arról szól, hogy ott kell bizonyítani, milyen színész vagyok vagy sem. Egyedül arról szól, hogy az adott helyzetben az adott partnerrel, az adott rendezővel együtt tudok-e dolgozni.

– Az sem zavart, amikor A 42. hétben először nem rád gondolt Pintér Béla? Ráadásul ezzel nyerted el tavaly a legjobb alakítás díját.

– Egyáltalán nem. De az apámat például nagyon zavarta, ha először nem rá gondoltak. Tomanek Nándor az *Eljő a jeges*ben visszaadott egy szerepet, és az apám kapta meg. Csodás volt benne, mégis mindig azt hajtogatta, hogy jó, jó, de „Tomanek Nándor helyett”. Én meg mindig mondtam neki, hogy apa, nem ez a lényeg.

– Nagyon gyakran beszélsz az édesapádról. Mit gondolsz, mit szólna, ha ma megnézne olykor egy-egy szerepben?

– Ez nagyon furcsa. A *Titkainkban* Pánczél Györgyként az apámat játszom, illetve azt, ahogy ő játszáná Aczél Györgyöt. Az előadásban az ő szemüvegét használom. Eleve már az, hogy fölteszem azt a szemüveget, nagyon bizarr érzés. Jó lenne, ha látna engem, mert pont akkor halt meg, amikor a Katonába szerződtem. Azt még megtudta, tulajdonképpen azután halt meg. Mint egy apa, félt attól, hogy vidéken maradok. Amikor kiderült, hogy Pestre szerződöm, féltve őriztem a titkot, ő pedig rögtön megkérdezte: a Katonába szerződés?

– Hány évig voltál ott?

– Tíz.

– Tíz jó év volt?

– Igen, de a vége felé elfáradtam. Akkor jött Schilling Krétakör Színháza.

– Mindig oda mentél, ahol jött az új lehetőség.

– Igen. De talán mára egyre nehezebb lesz hova menni.

– Ugyanakkor a művészi elégedetlenség előrevivő is lehet.

– Igen, de nekem egy kicsit már elegendem van ebből a bizonytalanságból.

– A filmmel viszont mostanában szerencséd van.

– Hál' istennek. Két éve játszottam Kincses Réka filmjében, a *Szülőföld, szex és más kellemtelenségekben*. Azt a munkát olyan szentség, tisztelet, alázat vette körül, amiről csak álmodni lehet. Például voltak jele-

netek, amiket mi, színészek a felvétel után is továbbcsináltunk, ha úgy éreztük, még nem merítettük ki őket. Az is megtörtént, hogy amikor Berlinben bemutatták, a nézők beletapsoltak a jelenetbe. Ekkor úgy éreztem, megérte.

– Nemrég jöttetek meg Karlovy Varyból is.

– Zomborác Virág csodálatos filmjét, az *Utóéletet* mutattuk be nagy sikerrel. Nyáron pedig Fazekas Csaba *Swingjét* forgattam, karácsonykor lesz a bemutatója. Ez egy zenés film, három különböző generációhoz tartozó nővel a főszerepben. Itt végre énekelhettem filmben is. De például a mostani próbafolyamat miatt egy fontos filmszerepet mondtam le egy készülő filmben.

Dusa Gábor felvételei

– A mai színházi állapotok hogy hatnak rád?

– Ez egy nagyon zűrös és rossz helyzet. A politika mindig is beleszólt a színházba, de most nagyon. Az nem baj, ha valaki más gondolkodást képvisel, ha a dolog jól működik. A baj az, hogy a mostani vezetők nem értenek hozzá, fogalmuk sincs, mi van, nem járnak színházba, bántják a függetleneket is. Pillanatról pillanatra változnak, megbuknak, majd fölfele buknak. Van, akire ez pozitívan hat, mert erőt ad, és ki tud hozni jó dolgokat, de alapjában véve tele vagyunk félelemmel. A középszer tumbol, ahogy Pintér Béla egyik darabja, a *Tündöklő középszer* ezt remekül illusztrálja. És ez végtelenül szomorúvá tesz. Sok a katyvasz, a zűr, nincs semmi végiggondolva. Óriási létbizonytalanság van. De nem adjuk fel, jó előadásokat csinálunk.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: KOZÁR ALEXANDRA